

PRÁVNÍ ROZHLEDY

ČLÁNKY

Povaha a pravidla výkladu (nejen) zakladatelských právních jednání soukromých korporací

Doc. JUDr. Kateřina Ronovská, Ph.D., Brno
Doc. JUDr. Bohumil Havel, Ph.D., Praha*

Zakladatelské právní jednání korporací soukromého práva obsahuje řadu pravidel, která je třeba během jejich samostatného právního života vykládat. Svět právnických osob je ale velmi pestrý, proto se nelze bez širší teleologické úvahy uchýlit v tomto obledu k paušálním závěrům. Rozdílnosti je třeba spatřovat nejen u jednotlivých typů právnických osob, ale je nutno též zohledňovat, zda je vykládáno pravidlo „statutární“ nebo „doprovodné“, jakož i další spolupůsobící faktory.

I. Úvodem

Sledujeme-li aktuální diskurs nové regulace právnických osob a zejména obchodních korporací, nacházíme tu a tam, kromě dílčích a praktických úvah, také úvahy koncepční či obecné, které často i nevědomky otevírají další navazující témata. Vedle hledání pravidel pro určení hranic kogentnosti právního rámce pro právnícké osoby¹ je dalším významným tématem mj. otázka výkladu² pravidel (resp. ujednání), která svým projevem vůle vymezí pro fungování „té jejich korporace“ její členové, resp. společníci. Činí tak jednak proto, že jim to zákon ukládá (zákonem stanovené obsahové náležitosti), ale také na základě vlastního uvážení, považují-li to za vhodné a potřebné.

V následujícím textu zaměříme pozornost zejména na povahu a výklad zakladatelských právních jednání (společenských smluv a stanov³) korporací soukromého práva a taktéž i na interpretační pravidla, která jsou určující pro související obligační instrumenty (např. dohody společníků, akcionářské dohody, *sideletters* atd.), jenž si praxe vytváří jako „produkt“ korporáční autonomie.⁴

Základní konstrukci korporace totiž utváří nejen její „tvrdé jádro“, tj. zákonná úprava a ujednání zakladatelského právního jednání mající účinky *erga omnes*, pohybující se zpravidla ve světě kogentního práva, ale i její „měkká slupka“. Ta je tvořena jednak fakultativními pravidly obsaženými v zakladatelských právních jednáních a zároveň dalšími navazujícími projevy vůle osob na korporaci participujících. Pokusíme-li se o určité zjednodušení, lze pravidla z tvrdého jádra považovat za „statu-

tární“ (povinně zveřejňovaná ve sbírce listin veřejného rejstříku), pravidla z měkké slupky za „doprovodná“, která mohou zůstat neveřejná, resp. i v režimu utajení. Zde nutno upozornit, že uvedené odlišení částečně narušuje „veřejnost“ veřejného rejstříku. Jak je však zjevné z § 8 VeřRej, účinek *erga omnes* není nikdy stoprocentní.

I když svou pozornost budeme věnovat především výkladu pravidel „statutárních“,⁵ vymezíme i jejich odlišnosti

* K. Ronovská působí na katedře občanského práva Právnické fakulty MU v Brně; B. Havel působí jako vědecký pracovník na oddělení soukromého práva na ÚSP AV ČR, v.v.i., a jako of counsel v PRK Partners.

Tento článek vznikl též s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR (RVO: 68378122).

- 1) Srov. z poslední doby např. *Ronovská, K., Havel, B.* Kogentnost úpravy právnických osob a její omezení autonomií vůle, nebo vice versa? *Obchodněprávní revue*, 2016, č. 2 a literatura v článku uvedená.
- 2) Těmto otázkám se věnují, kromě malých zmínek v komentářích k obchodnímu zákoníku, resp. zákonu o obchodních korporacích, (stručně) snad pouze J. Dědič s V. Piherou u kapitálových obchodních společností ve svém pojednání: *Dědič, J., Pihera, V.* K teoretické koncepci kapitálových obchodních společností, in *Havel, B., Pihera, V.* Soukromé právo na cestě. Plzeň: Aleš Ceník, 2010, s. 85; dále okrajově též *Havel, B.* Obchodní korporace ve světě proměn. Praha: Auditorium, 2010, s. 47 a násl.; nebo také *Kolektiv autorů* v knize *Eseje pro Jana Dědiče*. Praha: Otevření, 2011. Nejvyšší soud se k výkladu zakladatelských právních jednání (právních úkonů v kontextu § 35 ObčZ 1964 a § 266 ObchZ) vyjadřoval jen stručně v usnesení NS z 12. 2. 2015, sp. zn. 29 Cdo 140/2015, kde odkazuje na judikaturu k výkladu právních úkonů (jednání). Ústavní soud potom zejména v nálezu ze 14. 4. 2005, sp. zn. I. ÚS 625/03.
- 3) Pro účely tohoto článku mezi těmito projevy vůle nerozlišujeme. Předkládané závěry dopadají v zásadě na všechna zakladatelská právní jednání soukromých korporací, která právní řád považuje za smlouvy *sui generis* (srov. také § 125 ObčZ).
- 4) Stranou naopak tentokrát ponecháme fundace, jakož i právnícké osoby veřejného práva.
- 5) V zahraniční odborné literatuře a judikatuře jsou tato pravidla nazývána též „korporační“, „korporativní“, „nutná“ či „organizační“, viz v Německu např. *Schmidt, K.* Gesellschaftsrecht. 3. Neugearbeitete Auflage. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1997, s. 79; z novějších pak viz *Fleischer, H.* Zur Auslegung von Gesellschaftsverträgen und Satzungen, Notizen aus rechtsdogmatischer und rechtsvergleichender Sicht. Max Planck Private Law Research Paper no 15/1 (SSRN-id2553805); v Rakousku pak zejména *Schauer, M.* in *Kalss, S., Nowotny, Ch., Schauer, M.* Österreichisches Gesellschaftsrecht. Wien: Manz Verlag, 2008, s. 33 a násl.; *Torggler, U.* Zur Auslegung von Gesellschaftsverträgen, in *Schumacher, E., Stockenhuber, P., Straube, M.P., Torggler, U., Zib, Ch.* (Hrsg.) Festschrift für Josef Eicher. Verlag Österreich, 2012, s. 281 a další.

od výkladu pravidel „doprovodných“, jakož i od výkladu smluv a právních jednání obecně. Mimo to se zamyslíme nad (ne)vhodností jednotného přístupu k výkladu u jednotlivých typů korporací a úskalími zobecňování závěrů učiněných v konkrétním případě.

V neposlední řadě zprostředkujeme i pohled do zahraničí (do Rakouska a Německa), kde je na téma výkladu zakladatelských právních jednání vedena diskuse po mnohá desetiletí, a to především v kontextu rozhodovací praxe tamních „nejvyšších“ soudů.

II. Povaha zakladatelského právního jednání korporace soukromého práva

Zakladatelské právní jednání je základním stavebním kamenem celé korporační struktury a má pro ni existenční význam. Je projevem tzv. korporační/spolkové autonomie⁶ a jeho hlavním účelem je vytvoření korporace jakožto samostatné osoby v právním smyslu.

Zákonná úprava *de lege lata* zakotvuje *numerus clausus* typů korporací soukromého práva a zároveň předepisuje pro jejich zakladatelská právní jednání různé formální a (minimální) obsahové náležitosti.⁷

Zakladatelé však mohou svým projevem vůle do zakladatelských právních jednání *doplnit* (v intencích kogentních zákonných limitů a obecných korektivů pro právní jednání⁸) také další pravidla nad rámec zákona, jakož i taková, která nahrazují či omezují (a tím vylučují) aplikovatelnost dispozitivní zákonné úpravy. Zatímco u „statutárních“ pravidel se příliš prostoru pro vlastní (kreativní) řešení nenabízí, u pravidel „doprovodných“ lze v zakladatelském právním jednání (i v navazujících obligacích instrumentech) mnohé nastavit „po svém“.

Na zakladatelské právní jednání lze však nahlížet i jako na smlouvu uzavřenou mezi zakladateli,⁹ tj. (zpravidla) vícestranné právní jednání se všemi důsledky z toho (*inter partes* – mezi zakladateli) plynoucími, vč. jeho výkladu a posuzování jeho neplatnosti. Je však třeba současně vnímat, že již v této fázi cesty ke vzniku právní osobnosti vykazuje vytvářené korporace (stále sice v obligacích podobě) dílčí znaky samostatnosti, resp. účinků vůči třetím osobám (např. § 127 ObčZ nebo § 9 ZOK).

I když český diskurs¹⁰ dlouhodobě tenduje spíše ke (kvazi)smluvní povaze zakladatelských právních jednání, v okolních zemích jsou názory podstatně různorodější. Zatímco v Rakousku se taktéž právní doktrína i judikatura většinou kloní spíše ke smluvní povaze¹¹ zakladatelských právních jednání (vč. použitelnosti pravidel pro tzv. překvapivá ujednání, či dovozování ochrany společníka jako spotřebitele¹² apod.), v Německu (jakož i části rakouské doktríny) existuje na téma povahy zakladatelských právních jednání korporací řada rozličných náhledů.¹³

Právní doktrínou byly vytvořeny tři hlavní teorie, které na zakladatelská právní jednání pohlíží jako na smlouvu (smluvní teorie), jako na „organizační akt“ podobný zákonu (normativní teorie), ale též jako na kombinaci obou těchto přístupů (tzv. „modifikovaná normativní teorie“). *Smluvní teorie* zdůrazňuje obligacní povahu zakladatelských právních jednání i samotné korporace, a to po celou dobu její existence. Zakladatelské právní jednání je v jejím duchu pouze „zhmotnění“ společné vůle osob společených (spojených) v korporaci, a proto autonomii korporace, jako takovou, v zásadě popírá.¹⁴ Naopak, (Gierkeho) *normativní teorie* vnímá zakladatelské právní

jednání korporace jako „objektivní“ normu. Ve své původní podobě tato teorie zcela popírala smluvní základ zakladatelských právních jednání¹⁵ s odůvodněním, že zakladatelské právní jednání plní v korporaci obdobnou funkci jako objektivní právo ve společnosti. Mimo to popírala povahu zakladatelského právního jednání jako možný (kompromisní) výsledek vyjednávání „původních“ zakladatelů.¹⁶

Poslední, dnes již převažující a autory článku preferovaná je tzv. *modifikovaná normativní teorie*,¹⁷ neboť reflektuje jak koncept obligacního základu korporace, tak i její specifika. Vychází z teze, že zatímco na počátku převládá smluvní charakter, po vzniku korporace zakladatelské právní jednání změní svou povahu a stane se z něj soubor pravidel, která určují fungování korporace a jejích členů.¹⁸ Vytváří tak ve svém důsledku *specifický vnitřní normativní systém, který je závazný nejen pro korporaci, ale také pro její (i budoucí) členy*.

Specifičnost zakladatelského právního jednání tedy spočívá mj. v tom, že je po vzniku korporace závazné nejen pro „zakládající“ společníky/členy, ale i pro všechny další, kteří následně ke korporaci přistoupí (nabyvatelé podílů, noví členové);¹⁹ zároveň *vyvolává účinky vůči třetím osobám* (věřitelům, zaměstnancům, investorům atd.). Na zakladatelské právní jednání proto nelze pohlí-

6) Blíže viz Ronovská, K. Spolková autonomie v novém soukromém právu: její význam a limity. Právní rozhledy, 2016, č. 4, s. 115 a násl.

7) Obecné pravidlo je obsaženo v § 123 ObčZ, přednostně je však třeba vždy zohlednit zvláštní úpravu u jednotlivých typů právnických osob v občanském zákoníku i v zákoně o obchodních korporacích.

8) Viz § 1 odst. 2 větu za středníkem, § 580, 588 ObčZ.

9) Typově půjde o smlouvu o společnosti (bez právní osobnosti), ve smyslu § 2716 a násl. ObčZ (*societas iuris civilis*).

10) Srov. např. přehled názorů a judikatury in Hejda, J. Stanovy akciové společnosti a jejich změny. Praha: Linde, 2006; nebo dále rozhodnutí NS ze 4. 4. 2000, sp. zn. 29 Cdo 1633/99, ve kterém konstatoval (ve vztahu k družstvu), že „stanovy se považují za smlouvu sui generis a zavazují všechny členy družstva“. Totéž NS zopakoval i v rozhodnutí z 21. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 146/2003, kdy uvedl, že „v teorii není sporu o tom, že stanovy obchodní společnosti či družstva jsou smlouvami sui generis“, s odkazem na tehdejší komentářovou literaturu (Dědič, J. Obchodní zákoník. Komentář. 2. díl. Praha: Polygon, 2002, s. 1700; Pelikánová, I. Obchodní zákoník. Komentář. 2. díl. Praha: Linde, 1995, s. 481), jakož i v mnoha dalších rozhodnutích.

11) Torggler, U., op. cit. sub 5, s. 284; též Krejci, H., Bydlínski, S., Weber-Schallauer, U. Vereinsgesetz. Kurzkommentar. 2. Auflage. Wien: Manz Verlag, 2009, s. 100.

12) Český viz Hulmák, M. Společenská smlouva jako spotřebitelský kontrakt, společník jako spotřebitel? Právní obzor, 2014, č. 4, s. 397–405.

13) Přehledně viz Habn, P. Stiftungssatzung. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 480 a násl.; s důrazem na právo obchodních korporací Schmidt, K. Gesellschaftsrecht. 3. Auflage. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1997, s. 552; česky k tématu ke spolkům viz Janoušek, M. Člen spolku a právní povaha spolkových stanov pohledem základních koncepcí a jejich kritika. Sborník Dny práva 2015. Brno: MU, s. 200 a násl.

14) Habn, P., op. cit. sub 13, s. 483.

15) Edenfeld, S. Die Rechtsbeziehungen des bürgerlich-rechtlichen Vereins zu Nichtmitgliedern. Berlin: Duncker und Humblot, 1996, s. 6.

16) Problém této teorie spočívá podle kritiků v nutnosti uznat, že „na počátku“ soukromoprávní korporace byl soukromoprávní projev vůle, nikoli „norma“.

17) Viz též Buck-Hebb, P. Dieckmann, A. Selbstregulierung im Privat-recht. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 57.

18) Někteří autoři hovoří dokonce o tzv. „mystické metamorfóze“; viz Edenfeld, S., op. cit. sub 15, s. 37.

19) Reuter hovoří o tzv. integrační funkci stanov, viz Reuter, E. in Säcker, J. a kol. Münchener Kommentar zum bürgerlichen Gesetzbuch. Band I. Allgemeiner Teil (§§ 1–240). 2. Auflage. München: C. H. Beck Verlag, 1984, s. 397.

zet pouze jako na „běžnou smlouvu“, neboť zakládaná korporace již od počátku „vystrkuje růžky do světa právnických osob“ a nemá vždy účinky pouze *inter partes*.

Je ale také zjevné, že potřeba jednotlivé teorie odlišit vedla později k tomu, že byl nalezen jejich *průnik*. Ten ale předpokládá odlišení výkladu podle toho, zda „statutární“ pravidla mají případný dopad také do světa mimo-korporačního, tedy do světa mimo původní smlouvu. Lze si např. představit, že u akciových společností s otevřenou (roztržiténou) vlastnickou strukturou nebo u spolků s otevřeným členstvím bude zřejmě převládat „objektivizující“ přístup modifikované normativní teorie. Naopak u veřejných obchodních společností nebo vzájemně prospěšných spolků (ale např. i u jednočlenných společností s ručením omezeným) se pak lze klonit spíše k teorii smluvní.

Normativní teorie by naopak zřejmě byla, s ohledem na koncepci právnických osob soukromého práva (zejména § 125 odst. 1 ObčZ) a na již výše zmiňované názory právní doktríny i judikatury, v českém právním prostředí jen stěží aplikovatelná. Snad jen J. Dědič s V. Piherou²⁰ se jí nechávají při svých úvahách volně inspirovat, když na příkladu institutu neplatnosti společnosti, uznávaného a prosazeného do evropských právních řádů komunitárním právem, zpochybňují povahu stanov coby smlouvy.²¹ Kladou si též otázku o důvodu, proč soud prohlašuje „společnost“ za neplatnou a nikoli její „stanovy“, a vyvozují závěr, že vznikem společnosti dochází ke „změně“ kvality právního jednání a nelze si již vystačit s institutem neplatnosti právního úkonu (jednání).

Jejich závěr nijak nerozpoujeme v tom směru, že bychom funkčně docházeli k jiným závěrům, neboť ani my v žádném případě o kvalitativní změně zakladatelského právního jednání nepochybujeme (i proto hovoříme o smlouvě „svého druhu“). Je to totiž právě odlišení výkladových přístupů, které ukazují, že korporace, ač na smluvním základě, vykazuje řadu odlišností, které ji od smlouvy odseouvají (např. také pravidla změny smlouvy, resp. korporace). Tato skutečnost však podle našeho názoru nepopírá smluvní základ či obligační povahu tohoto celku, pouze zdůvodňuje odlišné výkladové postupy.

III. Složitost strukturace „statutárních“

a „doprovodných“ pravidel určujících pro korporace

Každá korporace může mít pouze jedno zakladatelské právní jednání, tj. může vytvořit jen jednu statutární regulaci. Nic však nebrání existenci doprovodných pravidel, která ale nesmí být se zakladatelským právním jednáním v rozporu. Zakladatelské právní jednání může mít místy i (kvazi)věcněprávní účinky (*erga omnes*). Navazující obligační instrumenty sice svou povahou (většinou) zavazují pouze smluvní strany, nicméně tím, že tvoří „celkový obal“ korporace, samy sebe někdy částečně „zvěčňují (reifikují)“, čímž se od výlučně subjektivního výkladu oddalují.²²

Výsledným stavem tak bude složitá a stupňovitá struktura pravidel vystavěná na základních konturách stanovených zákonem, která nebude mít často stejné účinky pro všechny zúčastněné. Některá pravidla budou působit pouze *inter partes*, jiná šířeji – až s účinky *erga omnes*. To vše je třeba zohledňovat i při výkladu jednotlivých ujednání (viz dále), neboť ne vždy bude třeba/možné postupovat podle stejných výkladových pravidel.

Graficky lze tento „svět korporace“ zobrazit takto:

Ze schématu je jasně patrné, že čím širší a dále od ohniska jsou kruhy pravidel, tím vyšší je přípustnost smluvní autonomie. Zobrazený koncept zároveň vychází z naší preferovaného pojetí korporace, coby souboru obligací.²³ Ten ohniskově sice stojí na smluvním základě, nicméně vždy v konturách statusového práva. Tento přístup však současně neznamená, že všechna pravidla v něm obsažená mají ryze smluvní povahu a že mají být proto bez dalšího vykládána jako běžné smlouvy.

IV. Základní východiska pro výklad zakladatelských právních jednání

Výše nastíněné teorie mohou být u různých typů korporací preferovány s různou intenzitou a mají nepochybně vliv i na výklad zakladatelských právních jednání. V souvislosti s rekodifikací soukromého práva byla do českého právního řádu pro výklad právních jednání znovu zavedena pravidla, která jsou typická v německém právním okruhu (v Rakousku viz § 914 ABGB,²⁴ v Německu § 133, 157 BGB). Proto se i při následujících úvahách inspirováme výkladovými teoriemi, které byly rozpracovány především v těchto zemích. Máme zároveň za to, že mnohé závěry, ke kterým tamní právní doktrína došla, mohou být aplikovány i v našem právním prostředí. Avšak zdaleka ne vše je vhodné či nutné k „přenesení“. Proto neuvažujeme o „watsonovském“ přenosu právních transplantátů, ale spíše o „glennovské“ strukturální inspiraci právními tradicemi.

Pro další úvahy považujeme za významné posouzení vztahu vůle skutečné a vůle projevené.²⁵ Z historického pohledu existovala dvě mezní řešení tohoto problému – teorie vůle a teorie projevu. Zatímco *teorie vůle*

20) Dědič, J., Pihera, V., op. cit. sub 2, s. 85.

21) I judikatura SDEU v některých svých rozhodnutích ze smluvní povahy zakladatelských právních jednání vychází, viz rozhodnutí z 10. 3. 1992, C-214/89, *Powell Duffryn plc v. Wolfgang Petereit*.

22) Jdeme-li ještě dále, tyto smlouvy se výkladově mohou lišit podle toho, kdo jsou smluvní strany, zda do nich vstupují i další osoby dosud stojící mimo okruh společníků (členové vnitřních orgánů, společnost sama) nebo i zcela mimo stojící osoby (např. věřitelé).

23) K tomuto pojetí blíže (česky) viz Havel, B. Obchodní korporace..., op. cit. sub 2, s. 69.

24) „Vykládáš-li smlouvu, nelpi na slovíčku, nýbrž vyšetřuj, čemu strany chtěly a dbej toho, co v bezelstném styku obchodním je zvykem“. (překlad Joklíkův z r. 1922).

25) V českém právním prostředí viz např. náleží ÚS ze 14. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 625/03; nebo dříve např. Svoboda, E. Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem. Praha, 1911.

vycházela z premisy, že právní jednání je nástrojem realizace autonomie vůle a její projev plní jen roli prostředku pro nezmatelnost rozhodující skutečné vůle,²⁶ *teorie projevu* naproti tomu preferovala vůli projevenou a význam tohoto projevu pro dobrou víru adresáta.²⁷ V praxi se však ukázalo, ostatně jako už mnohokrát u všech „krajních“ řešení, že přílišné upřednostnění té či oné teorie není vždy „správnou cestou“. Proto se již počátkem 60. let minulého stol. vyvinula třetí „moderní“ (a dnes převažující) teorie založená na poměrování principů stojících v jejich teleologickém pozadí – *teorie důvěry*.²⁸

Zatímco u teorie vůle zjišťujeme skutečnou vůli jednajících, u teorie projevu je v ohnisku zájmu její projev, tj. hledáme význam z horizontu adresáta při zohlednění všech jemu zřejmých okolností. Při posuzování konkrétní situace je zejména třeba zohlednit, vedle všudypřítomného testu poctivosti, také to, o jaké právní jednání půjde, zda je neadresované či adresované, jakož i je-li jednáno se srozuměním nebo bez srozumění adresáta atd.²⁹

S rozvojem těchto teorií se zároveň stalo důležitým rozlišování mezi empirickým (subjektivním) výkladem a normativním (objektivním) výkladem.

Občanský zákoník ve formulaci výkladových pravidel (§ 556 odst. 1 ObčZ) sice preferuje skutečnou vůli jednajících, avšak současně vždy zohledňuje pochopení adresáta s (minimální) běžnou rozumovou výbavou (v některých případech dokonce „objektivizovatelnou“). Je tedy patrné, že se přihlásil k teorii důvěry, která kombinuje koncepci „subjektivizujícího“ výkladu s výkladem „objektivizujícím“ (pohledem zvenčí). Současně zohledňuje i další „externality“, jako zavedenou praxi stran, zvyklosti a okolnosti vyjednávání atd.

Ani při výkladu zakladatelských právních jednání tedy nebude výklad pouze „subjektivní“, byť ten, co je na ose k tomuto nejbližší, musí zohledňovat skutečnou vůli stran, stejně tak ale žádný výklad není jen „objektivní“, protože se vždy musí zohlednit standard rozumného adresáta. Bude však vždy záležet na posouzení konkrétního ujednání, zda bude dána přednost skutečné vůli či zda bude nutné zkoumat vůli projevenou. Je tak zřejmé, že se *po-
hybujeme pouze na ose mezi „subjektivizujícím“ a „objektivizujícím“ výkladem a pojmy „subjektivní“ a „objektivní“ neznamenají více než její koncové body.*

Pravidla výkladu v kontextu teorie důvěry proto *nestojí na paušalizaci drubu osob, ale vždy se musí zohlednit konkrétní okolnosti a dopady těchto entit do sféry vlivu třetích osob.* Míru poměrování, resp. posunu na ose výkladu, bude spoluurčovat zejména to, o jaký *typ právní osoby* se jedná, a o jak širokou „obligační základnu“ se opírá. Zatímco u osobních společností či spolků s uzavřeným členstvím bude důvodně preferovat větší tendenci k subjektivizaci výkladu (tedy s větším zohledněním skutečné vůle), u kapitálových společnostech tomu bude naopak, a bude se tendovat spíše k vůli projevené a vnímané třetími osobami. Do této linearitě však vstupuje také poznatek, o jaký konkrétní typ korporace se jedná, protože výklad stanov veřejné akciové společnosti či velkého a veřejně významného spolku bude jistě obsahovat více směru k objektivizaci výkladu, než u stanov rodinné akciové společnosti.

Objektivizující výklad je představitelný především u *statutárních* ujednání obsažených v zakladatelských právních jednáních zejména kapitálových obchodních spo-

lečností, která tvoří jakousi jejich „ústavu“ se značnými „vnějšími efekty“. Jsou to v zásadě ujednání, která zpravidla kogentně požaduje zákon a která zároveň mají vliv na postavení korporace, jako samostatné osoby v právním smyslu.³⁰

I při pohledu do zahraničí (Rakouska, Německa) zjistíme, že při výkladu společenských smluv osobních obchodních společností vychází tamní právní praxe z pravidel pro interpretaci právních jednání. Rozhodující je vůle osob projevená v zakladatelském právním jednání (osob uzavírajících smlouvu) a platí premisa *falsa demonstratio non nocet*. Výjimky mohou však existovat ve vztahu k třetím osobám a novým společníkům, kteří se spoléhají na znění smlouvy.³¹ Taková důvěra však není chráněna, pokud je text mnohoznačný; v takovém případě je novým společníkům dokonce uložena povinnost informovat se o původním úmyslu jednajících.

Oproti výše uvedenému je však v německé právní doktríně³² i judikatuře, jakož i novější rakouské judikatuře³³ patrná snaha o preferenci „objektivizujícího“ výkladu (určité analogie pravidlům o výkladu zákonů) při interpretaci právě „statutárních“ pravidel/ujednání zakladatelských právních jednání (stanov) kapitálových společností. Rozhodující je znění stanov a účel jednotlivých ujednání v jejich systematické souvislosti³⁴ a úmysl společníků je v zásadě irelevantní.

Rakouský nejvyšší soud³⁵ se dokonce vyjádřil v tom smyslu, že:

„... podle mladší, již ustálené judikatury je třeba statutární (korporativní) ustanovení společenské smlouvy společností s ručením omezeným kvalifikovat v materiálním smyslu a vykládat je podle jeho znění a účelu v jejich systematické souvislosti, a to objektivně, tedy nikoliv podle předpisů o výkladu právních jednání (§ 914, 915 ABGB). Názory nauky a judikatury, které jsou s tím v rozporu, jsou již překonány aktuální judikaturou OGH...“

Poslední věta cit. rozhodnutí je jistě pozoruhodná, avšak navazující diskurs ukázal, že je spíše „přáním otců myšlenky“ než realitou. Nejen pro potřeby tohoto článku však stojí za pozornost, že soud argumentuje pouze pro „v materiálním smyslu kvalifikované statutární (korporativní) ustanovení“. Zároveň však uznává možnost

26) Jejím zastáncem i propagátorem byl zejména F von Savigny, viz *von Savigny, F.* System des heutigen Römischen Recht. Band 3, s. 268, <http://www.deutschestextarchiv.de/> [cit. 8. 8. 2016].

27) Teorie projevu se stala zejména v německém právním okruhu na poměrně dlouhou dobu dominantní. V prvorepublikovém Československu se k ní hlásili např. E. Svoboda či F. Sedláček.

28) *Melzer, F.* in *Melzer, E., Těgl, P.* Občanský zákoník. Komentář. § 419–654. Sv. III. Praha: Leges, 2014, s. 471.

29) Tamtéž, s. 476 a násl. Toto pojetí zastává i český ÚS, viz náleží ÚS ze 14. 4. 2005, sp. zn. I. ÚS 625/03.

30) Viz rozhodnutí rakouského OGH sp. zn. 6 Ob 202/10i.

31) Blíže *Torggler, U.*, op. cit. sub 5, s. 285, jakož i výše citovaná judikatura rakouského OGH.

32) K tomu blíže např. *Schmidt, K.*, op. cit. sub 5, s. 73 a násl.

33) S ohledem na tuto tendenci zaznívají někdy i hlasy, které volají po „objektivizaci“ výkladu v případě korporativních prvků u společenských smluv osobních společností, což jiná část právní doktríny odmítá. Blíže *Torggler, U.*, op. cit. sub 5, s. 281 a násl.; též *Schauer, M.*, op. cit. sub 5, s. 34. Obdobnou tendenci však lze zaznamenat např. i u spolků v Německu – viz rozhodnutí BGH z 9. 6. 1997, sp. zn. II. ZR 303/95, kdy bylo dovozeno, že i stanovy (spolku) mají korporativní charakter a musí být vykládány „objektivně“, ve vztahu k účelu, k jakému je založen, a k jakému cíli směřuje.

34) K tomu blíže rozhodnutí rakouského OGH sp. zn. 6 Ob 231/05x, stejně jako sp. zn. 6 Ob 99/11v.

35) Rozhodnutí rakouského OGH sp. zn. 6 Ob 202/10i.

(a nutnost) diferenciacie v postavení „zakládajících“ společníků a společníků, kteří společenskou smlouvu změnili (hodlají změnit), jakož i dalších skutkových okolností.

O nejasnostech a peripetiích s výše popsanou „dvojkolejností“ při výkladu, jakož i o obtížích, které pro praxi přináší, byly v Rakousku i Německu popsány stohy papíru. Tak např. známý německý komercionalista *Karsten Schmidt* uvozuje své obsáhlé pojednání o výkladu zakladatelských právních jednání povzdechem:

„...principy výkladu společenských smluv a stanov jsou ne-jednotné a sporné“.³⁶

Snad proto soudy mnohdy moudře nechávají některé související otázky úmyslně raději nezodpovězené a (až na výjimky) nečiní žádné kategorické závěry. Zároveň je zřejmé, že zákonodárce ani soudy nechtějí udělat z „objektivního“ výkladu statutárních pravidel obecný princip; pouze jej využívají jako prostředek k ochraně věřitelů.³⁷

Není však sporu o tom, že je-li zakladatelské právní jednání zároveň doprovázeno i dalšími vedlejšími ujednáními (typicky akcionářskými dohodami, *sideletters*), s účinky zpravidla pouze *inter partes* (ať už vtělenými do zakladatelských právních jednání nebo do zvláštních smluv), měla by tato vždy primárně podléhat interpretaci podle pravidel pro výklad smluv v souladu s § 556 odst. 1 ObčZ. O nutnosti přihlídnout k úmyslu jednajících zde nemůže být pochyb. Takové smlouvy se ovšem, jak bylo již uvedeno výše, často liší nejen svým obsahem, ale zejména tím, kdo je smluvní stranou. To nutně posouvá nejen jejich následky a limity, ale také výklad.

Domníváme se rovněž, v reakci na koncepci doplňování mezer v neúplných smlouvách dispozitivními zákonnými pravidly, že pokud zakladatelské právní jednání do svého obsahu výslovně či implicitně vtáhne dispozitivní zákonná pravidla, nelze je vykládat jako zákon či statutární pravidla (tj. objektivně), ale je třeba je vykládat spíše jako pravidla „doprovodná“, jako právní jednání.

S poukazem na grafické zobrazení popisující „obligáční svět korporace“ (viz výše) lze vyvodit tento závěr:

- „statutární“ pravidla/ujednání je možné vykládat *také* s ohledem na vůli projevenou;
- čím dále se nacházíme od „tvrdého jádra“, tím více přichází v úvahu „subjektivizující“ výklad;
- „doprovodná“ pravidla/ujednání vykládáme spíše s akcentem na skutečnou vůli.

Mimo to je třeba rozlišovat mezi vedlejšími „doprovodnými“ pravidly/ujednáními, která jsou součástí zakladatelského právního jednání, a ostatními „doprovodnými“ pravidly/ujednáními, která jsou „jen“ ve smlouvě, ve kterých bude úmysl (tj. skutečná vůle) jednajících ještě více akcentován. Podle toho bude vždy třeba stratifikovat i metody výkladu, neboť s ohledem na výše uvedené výklad pravidel ji tvořících jednotný být nemůže.

V. Závěrečné shrnutí

Pohybujeme-li se ve sféře korporací soukromého práva, základním východiskem je princip autonomie vůle, jakož i prvotní soukromoprávní (smluvní) povaha jejich zakladatelského právního jednání.³⁸ Okamžikem vzniku právnické osoby se však do jisté míry mění jeho kvalita – prochází přeměnou (mystickou metamorfózou). *Intenzita této přeměny se pak s různou intenzitou zrcadlí jak u jednotlivých typů korporací, tak u jednotlivých vnitřních pravidel/ujednání korporace.* Platí zde jistá úměrnost: čím dále se nacházíme od pravidel „statutárních“, tím více se vytváří prostor pro uplatňování autonomie vůle při vnitřních („doprovodných“) pravidlech.

Při výkladu zakladatelských právních jednání bude vždy nejdůležitější (a nejtěžší) posoudit míru relevance „společného úmyslu“ společníků (členů), pokud sice nebyl dostatečně jasně artikulován v zakladatelském právním jednání, ale jeho zohlednění by mohlo vést k jinému výsledku, než pokud by bylo interpretováno bez něj. Objektivizaci výkladu (tj. preferenci vůle projevené) je možné připustit zejména u „statutárních“ pravidel obsažených ve stanovách kapitálových společností (zejména s rozvětvenou vlastnickou strukturou) a dále např. u spolků s otevřeným členstvím. Za určitých okolností může být i tak dána přednost výkladu respektujícímu společný (a prvotní) úmysl společníků (např. i u akciových společností s uzavřenou akcionářskou strukturou, typicky unipersonálního nebo rodinného typu), na druhé straně to může být naopak odmítnuto u osobních společností (či spolků), budou-li se vyznačovat „otevřeností“ svého členství a upozaděním úmyslu původních zakladatelů.

V každém konkrétním případě zkrátka bude třeba vážit a pečlivě zkoumat, zda je vhodné dát přednost autonomii vůle či ochraně (potenciálních) práv třetích osob. Zahraniční zkušenosti pak jasně ukazují, že tyto úvahy budou různé, jen ne jednoduché. Preference té či oné možnosti (bez širší teleologické úvahy) by totiž mohla v konečném důsledku přinést nechtěné efekty v podobě zvýšených nákladů a vést často také ke kontraproduktivním nebo vyloženě nespravedlivým řešením.

Mnohotvárnost a složitost světa korporací soukromého práva zkrátka vylučuje zjednodušující pohledy a paušalizující závěry. Vítána proto vždy bude určitá zdrženlivost při vynášení kategorických závěrů, jakož i snaha zohledňovat okolnosti jednotlivých případů – a to i bez ohledu na typ korporace. ■

36) Viz *Schmidt, K.*, op. cit. sub 5, s. 79; obdobně to však vidí i další, např. *Schauer, M.*, op. cit. sub 5, s. 34.

37) Blíže podrobně *Torggler, U.*, op. cit. sub 5, s. 281 a násl.

38) K tomu aktuálně viz např. usnesení NS z 12. 2. 2015, sp. zn. 29 Cdo 140/2015; shodně závěry zahraniční doktríny – viz *Schauer, M.*, op. cit. sub 5, s. 34.